

Szczecin, 14 października 2024 r.

prof. dr hab. Maciej Witek
Instytut Filozofii i Kognitywistyki

Sprawozdanie z efektów urlopu naukowego udzielonego na okres od 1 października 2023 r. do 31 lipca 2024 r.

W trakcie urlopu naukowego przebywałem w University of Cambridge, gdzie jako Academic Visitor w Faculty of Philosophy i Visiting Fellow w Clare Hall College realizowałem projekt „Poza illokucją i perlokucją. Akomodacja, etiologia i samoekspresja w ukrytych działaniach mowy” finansowany przez Narodową Agencję wymiany Akademickiej w ramach stypendium im. M. Bekkera nr BPN/BEK/2022/1/00199.

Cele ww. projektu zostały zrealizowane, co potwierdza decyzja Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej o zatwierdzeniu raportu końcowego z projektu, wydana na podstawie oceny jakości osiągniętych rezultatów i zgodności zakresu wykonanych zadań z umową nr BPN/BEK/2022/1/00199/U/00001; ww. decyzja stanowi **załącznik 1**.

Niżej przedstawiam szczegółowe omówienie merytorycznych wyników (pkt. 1 i 2) oraz wymiernych rezultatów projektu (pkt. 3), a tym samym efektów udzielonego urlopu.

1. Opis działań zrealizowanych w trakcie urlopu naukowego

Główny celem projektu było zastosowanie elementów Austinowskiego modelu praktyki językowej do konstrukcji aparatury pojęciowej, która pozwoliłaby na wyjaśnienie natury, mechanizmów i różnorodności ukrytych aktów mowy lub, innymi słowy, aktów mowy niejawnej. Zgodnie z wnioskiem, realizacja tego celu miała polegać na wykonaniu czterech działań badawczych: (i) scharakteryzowanie skutków mowy niejawnej, które we wniosku zostały wstępnie określone, za Isaacs i Clarkiem (1990), jako skutki „ambiwalentne”, (ii) zastosowanie kategorii akomodacji do wyjaśnienia mechanizmów mowy niejawnej, (iii) zastosowanie kategorii etiologicznych lub pasożytniczych użyczeń języka do wyjaśnienia mechanizmów mowy niejawnej, (iv) zastosowanie kategorii ekspresji do wyjaśnienia komunikacyjnej funkcji wybranych form mowy niejawnej. Wszystkie ww. działania zostały zrealizowane, przy czym ich zakres został odpowiednio doprecyzowany i rozszerzony. W wyniku realizacji działania (i) stwierdzono, że poszczególne formy mowy ukrytej lub, jak przyjęto w projekcie, mowy niejawnej (ang. non-overt speech) różnią się swoimi charakterystycznymi skutkami: ich ambiwalencja, która polega na połączeniu komunikacyjnej skuteczności z brakiem pełnej jawności, przyjmuje odmienne formy w zależności od wchodzącego w grę typu mowy niejawnej. W celu realizacji działania (ii), zastosowano kategorię akomodacji oraz punktacyjny model gier językowych do wyjaśnienia opartych na presupozycjach aktów mowy wprowadzanych tylnymi drzwiami (ang. presupposition-based back-door speech acts) oraz wybranych zjawisk charakterystycznych dla insynuacji oraz ironizowania. W wyniku realizacji działania (iii), opracowano oryginalne ujęcia tych form mowy niejawnej, które pasożytują na zwykłych mechanizmach komunikacji inferencyjnej, m.in. na mechanizmach implikowania konwersacyjnego i presupozowania. W celu realizacji działania (iv), zastosowano kategorię ekspresji do wyjaśnienia komunikacyjnej natury insynuacji, ironii oraz innych form mowy niejawnej.

Rezultaty przeprowadzenia ww. działań są opisane niżej w pkt. 2.

2. Merytoryczne rezultaty projektu i urlopu naukowego

Rezultaty projektu są wynikiem realizacji działań badawczych opisanych wyżej w pkt. 1.

W wyniku realizacja działania (i), opracowano teoretycznie ugruntowane ujęcia charakterystycznych skutków poszczególnych form mowy niejawnej, podkreślając tym same odmienne typy ambiwalencji polegającej na połączeniu skuteczności komunikacyjnej z brakiem pełnej jawności. Przyjmując perspektywę metodologiczną inżynierii pojęciowej, skonstruowano pięć następujących kategorii teoretycznych, z których każda odpowiada innej formie mowy niejawnej: „insynuacja grice’owska”, „insynuacja austinowska”, „akty ściśle niejawne” (ang. strictly covert acts), „oparte na presupozycjach akty mowy wprowadzane tylnymi drzwiami” (ang. presupposition-based back-door speech acts; kategoria back-door speech acts pochodzi od Langton, 2018), oraz „ironia austinowska”. Odróżniono również trzy typy wiarygodnej zaprzeczalności (ang. plausible deniability) rozumianej jako skutek insynuacji, tj. psychologicznie, kontekstowo i epistemicznie wiarygodną zaprzeczalność. Skutek insynuacji grice’owskiej, która polega na wykonywaniu częściowo jawnych i częściowo niejawnych aktów, opisano za pomocą kategorii psychologicznie wiarygodnej zaprzeczalności oraz autorskiej kategorii „efektu fałszywego lustra weneckiego” (ang. fake one-way mirror effect), która opisuje specyficzną sytuację odbiorcy tego typu insynuacji. Złożony skutek insynuacji austinowskiej, którą scharakteryzowano jako praktykę komunikacyjną kierowaną procedurą, opisano za pomocą pojęcia epistemicznie wiarygodnej zaprzeczalności oraz takich kategorii, jak „przesunięcie ciężaru dowodu” czy „efekt plamy” (ang. staining effect; zob. Bell 1997; Fraser 2001). Skutek aktów ściśle niejawnych przedstawiono w zgodzie z ustaleniami takich teoretyków, jak Bach i Harnish (1979) i Attardo (1999), wskazując jednocześnie nowe przykłady tego typu zjawisk dyskursywnych. Aby opisać działające w tle, czyli nie w pełni jawne normatywne skutki opartych na presupozycjach aktów mowy wprowadzanych tylnymi drzwiami, wykorzystano autorski punktacyjny model gier illokucyjnych (Witek 2015, 2021). Niejawne skutki ironii Austinowskiej, którą zdefiniowano jako skonwencjonalizowaną praktykę komunikacyjną, przedstawiono nawiązując do efektu plamy.

W trakcie realizacji działania (ii), zastosowano autorski punktacyjny model gier illokucyjnych (Witek 2015, 2021) do opisania charakterystycznych skutków i mechanizmów aktów mowy wprowadzanych tylnymi drzwiami. Ponadto wykorzystano ww. model do opisu niektórych zjawisk towarzyszących insynuacji austinowskiej oraz ironii austinowskiej: akomodacji przekonania o niepożądanym lub niestosownym (ang. unwanted) charakterze insynuowanej opinii, akomodacji kontekstowej wyrażności treści stanowiącej przedmiot ironii, a także tzw. insynuowanych illokucji, które mogą pojawić się w niektórych warunkach konwersacyjnych.

W wyniku realizacji działania (iii), wykorzystano ideę etiolacyjnego lub pasożytniczego wykorzystania zwykłych mechanizmów komunikacyjnych do opracowania dwóch kategorii teoretycznych: „implikatury częściowo niejawnej” (ang. partially covert implicature) oraz „implikatury tła” (ang. background implicature). Wykazano, że kategorie te pozwalają na wyjaśnienie form komunikacji pośredniej charakterystycznych dla, odpowiednio, insynuacji grice’owskiej oraz aktów mowy wprowadzanych tylnymi drzwiami: w pierwszym wypadku mamy do czynienia z wykorzystaniem lub eksploatacją mechanizmów komunikacji inferencyjnej, a w drugim – mechanizmów presuponowania. Ponadto wykazano, że formy implikowania charakterystyczne dla insynuacji austinowskiej, tj. opisane niżej ekspresywne implikatury perlokucyjne, mogą być niestandardowe w sensie wprowadzonym przez Levinsona (1983), tj. mogą wiązać się z eksploatacją, a nie prostym zastosowaniem mechanizmów wyrażania celów perlokucyjnych.

W wyniku realizacji działania (iv), zastosowano Mitchella S. Greena (2007, 2009, 2022) kategorię samoekspresji do konstrukcji dwóch kategorii teoretycznych: „ekspresywnej implikatury perlokucyjnej” (ang. expressive perlocutionary implicature) oraz „ekspresywnej implikatury stosunku” (ang. expressive attitudinal implicature). Kategorie te pozwoliły na oryginalne

wyjaśnienie form mowy pośredniej charakterystycznych dla, odpowiednio, insynuacji austinowskiej i ironii austinowskiej.

Ważnym wynikiem projektu jest stosowana w nim procedura badawcza, którą nazwano „metodą przykrawania i przymiarek” (ang. tailoring and fitting method). Polega ona na konstruowaniu nowych kategorii teoretycznych przy jednoczesnej weryfikacji ich trafności opisowej i sprawności eksplanacyjnej w kontekście analiz konkretnych zjawisk dyskursywnych. Proponowane kategorie mają zastąpić potoczną terminologię metadyskursywną, obejmującą m.in. takie terminy, jak „insynuacja”, „podtekst”, „aluzja”, „ironia” i „sarkazm”. Metoda przykrawania i przymiarek stanowi więc wariant inżynierii pojęciowej zorientowanej na udoskonalanie potocznych kategorii opisowych i dostosowywanie ich do celów teoretycznych.

Podsumowując, głównymi rezultatami projektu są (a) zastosowana w nim metoda oraz (b) teoretycznie ugruntowana aparatura pojęciowa pozwalająca na trafne i możliwie pełne wyjaśnienie różnorodności, natury i mechanizmów form mowy niejawnej. Głównymi elementami tej aparatury są takie kategorie teoretyczne, jak „insynuacja grice’owska”, „insynuacja austinowska”, „akty ściśle niejawne”, „oparte na presupozycjach akty mowy wprowadzane tylnymi drzwiami”, „ironia austinowska”, „psychologicznie wiarygodna zaprzeczalność”, „kontekstowo wiarygodna zaprzeczalność”, „epistemicznie wiarygodna zaprzeczalność”, „efekt fałszywego lustra weneckiego”, „implikatura częściowo niejawna”, „ekspresywna implikatura perlokucyjna”, „implikatura tła” oraz „ekspresywna implikatura stosunku”. Kategorie te zostały wprowadzone i opisane w trzech dokumentach prezentujących wyniki projektu: opublikowanym artykule zatytułowanym „Gricean insinuation and the fake one-way mirror effect” (Synthese, rok 2024, vol. 204, art. 96), propozycji monografii (ang. book proposal) zatytułowanej „Unspoken meanings: An essay on insinuation and other forms of non-overt speech” zgłoszonej do Cambridge University Press, oraz roboczej wersji czterech rozdziałów ww. monografii. Ponadto częściowe wyniki projektu zostały zaprezentowane w czterech wystąpieniach seminaryjnych i warsztatowych.

3. Wymierne rezultaty projektu i urlopu naukowego

(a) Opublikowany artykuł „Gricean insinuation and the fake one-way mirror effect” (Synthese, rok 2024, vol. 204, art. 96), <https://doi.org/10.1007/s11229-024-04699-5>, 200 pkt.; zob. **załącznik 2**;

(b) propozycja monografii „Unspoken meanings: An essay on insinuation and other forms of non-overt speech” zgłoszona do Cambridge University Press; propozycja jest aktualnie w trakcie recenzji; zob. **załącznik 3**;

(c) wersja robocza 4 pierwszych rozdziałów monografii „Unspoken meanings: An essay on insinuation and other forms of non-overt speech”; zob. **załącznik 4**;

(d) wystąpienia przedstawiające wyniki projektu, m.in. na seminarium Cambridge Linguistic Forum (Cambridge, 25 stycznia 2024 r.) oraz podczas międzynarodowego warsztatu Speech and Normativity (Cambridge, 15-16 maja 2024 r.); zob. **załącznik 5** i **załącznik 6**;

(e) złożenie wniosku o finansowanie projektu badawczego „Zleksykalizowane pojęcia w perspektywie eliminatywizmu znaczeniowego i dynamicznego konwencjonalizmu. Austinowskie ujęcie zmiany i amelioracji pojęciowej” do Narodowego Centrum Nauki w Krakowie w ramach konkursu OPUS 27 (czerwiec 2024); zob. **załącznik 7**.

prof. dr hab. Maciej Witek

[podpis elektroniczny]

Potwierdzam zgodność wydruku z dokumentem wydanym w postaci elektronicznej:

Identyfikator dokumentu	195560.515562.454931
Nazwa dokumentu	Witek sprawozdanie z efektow urlopu naukowego.pdf
Tytuł dokumentu	Witek sprawozdanie z efektow urlopu naukowego
Data dokumentu	14.10.2024 14:59:44
Skrót dokumentu	79C2B80C9532AF3EB9B5ABCDD6BA6C4BE844C961
Wersja dokumentu	1.1
Data podpisu	14.10.2024
Sygnatariusz	Maciej Witek
Stanowisko	profesor
Rodzaj certyfikatu	Certyfikat kwalifikowany podpisu elektronicznego
Akceptacja	Witek Maciej, 14.10.2024 15:00:55, wersja 1.1 (profesor, Instytut Filozofii i Kognitywistyki (FIK), Instytut Filozofii i Kognitywistyki (FIK)) Uniwersytet Szczeciński
Akceptacja	Witek Maciej, 14.10.2024 14:59:33, wersja 1.0 (profesor, Instytut Filozofii i Kognitywistyki (FIK), Instytut Filozofii i Kognitywistyki (FIK)) Uniwersytet Szczeciński
	EZD 3.124.8.8.
Data wydruku:	16.10.2024 11:37:57
Autor wydruku:	Orłowska Katarzyna w zastępstwie za Rada Naukowa Instytutu Filozofii i Kognitywistyki US